

nin sona ermesi halinde şirket kendiliğinden infisah eder. Fesihden sonra satın alınan mallar satın alma işlemi yapan ortağa aittir.

Emval şirketinin inan tipinde, İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre sermaye yapılan malların karıştırılması akdin sıhhati için şart değildir; ancak İmam Şâfiî ve Züfer bunun aksini savunmaktadır. Bu şirketin tabiatı gereği ortaklar, müşterek mal üzerinde umumi vekâlet alan vekilin müvekkili adına yapabileceği işlemleri yapma hakkına sahiptir. Buna göre akid esnasında aksi kararlaştırılmamışsa ortaklardan her biri şirket malında, diğerlerinden izin almadan normal iş hayatının gerektirdiği bazı tasarruflarda bulunabilirse de zarar riski yüksek işlemler yapamaz. Çünkü şirket bir açıdan emanet akdi gibidir; şirket malı üzerinde emanetçinin tazminini gerektiren davranışlarda bulunan ortak sebebiyet verdiği zararı tazmin etmek zorundadır. Sözleşmede aksine bir hüküm yoksa -meselâ ortakların birbirine kefil olması gibi- her bir ortağın şirket aleyhine ikrarı, başka delillerle desteklenmedikçe veya diğer hissedarlarca onaylanmadıkça sadece kendisini bağlar. Bununla birlikte Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Züfer'e göre satılan maldaki kusur ikrarı bütün ortakları bağlar.

Ortaklar bizzat çalışmayacaklarsa kâra ve zarara sermaye hisseleri nisbetinde ortak olurlar; akid esnasında iştirak oranından daha fazla veya az kâr almayı şart koşamazlar. Şirkette bilfiil çalışan ortaklar, zarara yine sermayeleri oranında katılmak zorunda oldukları halde kârdan alacakları ilâve hisse akidle belirlenen esaslara göredir. Bu durumda, çalışan ortakların emekleri karşılığında alacakları ilâve kâr payında mudârebe hükümleri geçerli olur. İmam Mâlik, Şâfiî ve Züfer ile Ca'ferîler ve Zâhirîler'e göre kâr da zarar da sermayeye iştirak oranına göredir. İnan şirketinin fâsid olması durumunda hâkim kanaate göre kâr ve zarar sermaye oranında paylaşılır.

Ebdân ortaklığına cevaz vermeyen Şâfiî, Zâhirî ve Ca'ferî mezheplerine, Leys b. Sa'd'e ve bir rivayette Züfer b. Hüzeyl'e göre bu şirketin inan tipi de câiz değildir. Bu tür bir şirketin ortakları kârı akid esnasında belirlenen oranda, zararı ise yine akidde şart koşulan, şirkete iş kabulü ve taahhüdü nisbetinde paylaşırlar. Ortaklardan birinin taahhüt ettiği işin yapılmasından diğerlerinin sorumluluğuna tutulmaması gerektiği halde istisnânen mufâvada şirketi hükümleri uygulanır ve bütün

ortaklar yükümlü olur. Aynı şekilde, aralarında kefalet bağı olmadığı halde ortaklardan her biri sipariş ücretini şirket adına talep etme yetkisine de sahiptir. Dolayısıyla ücreti tahsil ettiğine dair ikrarı da diğer ortaklarca reddedilemez. Vücûh şirketinin inan tipinde, diğer iki ortaklık türünden farklı olarak ortakların kâr ve zarara iştirakleri -damân yükümlülüğünün mahiyeti icabı- satın alacakları maldaki hisseleri nisbetindedir; ortaklardan birinin kâr payı ile zarara katılım oranı hiçbir şekilde farklılık arz edemez.

İnan şirketi hukukî vasıf itibarıyla gayri lâzım (câiz) bir akiddir; şirket iki ortaklık ise kural gereği ortaklardan birinin akdi feshi, ölmesi veya edâ ehliyetini kaybetmesi gibi hallerde ortaklık infisah edenken üç ve daha çok ortaklı olması durumunda ilgili ortak açısından münfesh olur. Bu ortaklığın feshi ve tasfiyesiyle ilgili diğer konularda da genellikle âdi şirket hükümleri geçerlidir. Bazı çağdaş hukukçular inan şirketini sınırlı sorumlu ortaklık şeklinde nitelendirmektedirler (Ansay, s. 178; Poroy v.dğr., s. 11).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "'ann" md.; Şâfiî, *el-Üm*, Beyrut 1393/1973, III, 231-232; Serahsî, *el-Mebsûl*, XI, 151-219; Kâsânî, *Bedâ'i'*, VI, 56-79; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 223-227; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, V, 124-126; Abdullah b. Mahmûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'İlî'l-Muhtâr* (nşr. Muhsin Ebû Dakika), İstanbul 1987, III, 11-18; Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyînu'l-hakâ'ik*, Bulak 1313, III, 312-324; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, V, 167-199; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râ'ik*, V, 179-202; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Beyrut 1404/1984, V, 2-14; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'it-türâsî'l-'Arabî), III, 332-357; Mecelle, md. 1329-1403; Ali Haydar, *Dürerü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, III, 616-694; Sabri Şakir Ansay, *Hukuk Tarihinde İslâm Hukuku*, Ankara 1958, s. 176-179; Ali el-Haffî, *eş-Şerikât fi'l-fikhi'l-İslâmî* [baskı yeri ve tarihi yok], s. 31-58; Cezîrî, *el-Mezâhibü'l-erba'a*, III, 63-93; Reha Poroy v.dğr., *Ortaklıklar Hukuku*, İstanbul 1972, s. 11; Muhammed b. İbrâhim el-Mûsâ, *Şerikâtü'l-eşhâş beyne's-şerî'a ve'l-kânûn*, Riyad 1401, s. 139-188; Osman Şekerci, *İslâm Şirketler Hukuku Emek-Sermaye Şirketi*, İstanbul 1981, s. 197-219; İsmail Büyükcölebi, *İslâm Hukukunda İnân Şirketi ve Nevîleri* (doktora tezi, 1981). Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi, s. 1-174; İbrâhim Fâdil ed-Debû, *Şerikâtü'l-inân fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Amman 1403/1983, s. 1-210; Bilmen, *Kamus*², VII, 79-98, 118-119; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî ve edilletüh*, Dımaşk 1405/1985, IV, 792-835; Abdülazîz el-Hayyât, *eş-Şerikât fi's-şerî'ati'l-İslâmiyye*, Beyrut 1408/1987-88, I, 41-56, 73-170, 325; II, 21-49; Murtaza Köse, *İslâm Hukukunda Anonim Ortaklıklar* (doktora tezi, 1996). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 103-109; "Şerike", *Mo.F*, XXVI, 38 vd.

BEŞİR GÖZÜBENLİ

İNAN, Abdülkadir (1889-1976)

Türk dil, folklor, etnografya
ve tarih âlimi.

29 Kasım 1889'da Başkurdistan'ın Pirme vilâyetine bağlı Ekaterinburg'un (Sverdlov) Şigay köyünde dünyaya geldi. Asıl adı Fet-hulkadir'dir. İlk öğrenimini Âlimcan Barudî'nin Şigay'da açtığı Usûl-i Cedîd Mektebi'nde yaptı. Bir süre Çilebinsk'teki Ahund Hekim Hazret Medresesi'ne devam etti. Ayrıca Rus-Başkurt Mektebi'nde görevli bir öğretmen Rusça ve matematik dersleri aldı. Rus okullarına gitmesine babasının razı olmaması üzerine Troiski şehrindeki yeni usul eğitim veren Resûliye Medresesi'ne kayıtdı. Bu yıllarda Rus üniversitelerinde okuyabilmek için yarıdan da Rusça'sını ilerletmeye çalıştı. 1914'te yüksek öğretmen okulundan mezun oldu. 1915'te müderris unvan ve diplomasını aldıktan sonra çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. 1917'de Başkurdistan Sovyeti başkanlığına ve Zeki Velidi'nin (Togan) önderliğinde kurulan Başkurdistan hükümetine bağlı Çilebinsk Halk Komitesi üyeliğine getirildi. 18 Haziran 1917'de *Başkurt* gazetesini çıkarmaya başladı. Aynı yılın 5-9 Aralık günlerinde Moskova'da toplanan Sovyetler Kongresi'ne Başkurdistan delegesi olarak katıldı. Başkurt Maarif Vekâleti İlmî Heyeti'ne başüye tayin edildi. 1919'da Ufa'da Başkurdistan Tarih ve Etnografyasını Öğrenme Derneği'ni kurdu ve başkanlığını yaptı.

Bolşevikler 1920 yılından itibaren Başkurtlar'a baskı uygulamaya başlayınca diğer Başkurt ileri gelenleriyle birlikte Türkistan'a giderek Türkistan Basmacı Hareketi'ne katıldı. Buradan Taşkent'e geçip Kazak-Kırgız ortaokullarında Abdülkadir Cılkıbay (Yıkıbay) adıyla müdürlük ve öğretmenlik yaptı. Zeki Velidi ile birlikte Türkistan Millî Birlik Komitesi adına Rusya'da Türkler'in yaşadığı çeşitli bölgelerde dolaştı. İran, Afganistan, Hindistan, Paris ve Berlin'de çalışmalarını sürdürüp 20 Mayıs 1925'te İstanbul'a gitti. Çalışmaları M. Fuad Köprülü tarafından beğenilince Türkiyat Enstitüsü'ne Türkoloji asistanı olarak tayin edildi. 1933'te Türk Dili Tetkik Cemiyeti ihtisas kâtibi, ertesi yıl cemiyetin kılavuz kolu üyesi oldu.

1936'da Mustafa Kemal tarafından Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doğu Türk lehçeleri profesörlüğüne getirildi. 3 Mayıs 1944'te Türkçülük ve Türk milliyetçi-

liği davası sebebiyle Hasan Âli Yücel tarafından vazifeden alındı. Bir süre sonra okutman olarak görevlendirildi. 1948 yılında fakülteadaki işine son verildi. Durum Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aksedince öğretim görevlisi olarak çalışmaya devam etti. 1955'te emeklilik haklarından mahrum edilerek görevden alındı. Aynı yıllarda Türk Tarih Kurumu'nun aslı üyesi olan ve Türk Dil Kurumu'nda da başuzman olarak çalışan İnan'ın buradaki vazifesine de dilde tasfiyecilik hareketine taraftar olmadığı için son verildi. 1961 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere Heyeti'nde İlmî Eserleri İnceleme Komisyonu'nda, 1964'te Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nde görev aldı. Enstitünün *Türk Kültürü ve Türk Kültürü Araştırmaları* dergilerinde makaleleri neşredildi. 1 Ekim 1976'da Ankara'da öldü. Kabri Ankara Karşıyaka Mezarlığı'ndadır.

Yazı hayatına, Orenburg'da çıkan *Vakit* gazetesinde 1908'de yayımladığı, Ruslar'a para karşılığı toprak satmanın getireceği felâketi hatırlatan makalesiyle başlayan İnan, bu yıllarda *Başkırt* ve *Akyol* gazetelerinde halkın sosyal meseleleri ve folkloruyla ilgili yazılar, *Şûrâ* dergisinde Başkırt hayatına dair hikâye ve şiirler neşretti. Önceleri yalnız Başkırtlar üzerine çalışırken Zeki Velidi'nin tavsiyesiyle başta Altay, Kazak, Kırgız ve Özbekler olmak üzere hemen bütün Türk kavimlerinin folklor, etnografya, destan, millî gelenek ve dinleri üzerinde malzeme derledi.

Abdülkadir İnan, daha Paris ve Berlin'de iken (1923-1924) İstanbul'da çıkmakta olan *Yeni Kafkasya* dergisine yazılar gönderiyordu. Türkiyat Enstitüsü'nde M. Fuad Köprülü'nün yanında ilmî çalışmalarına yöneldi. 1927'de Zeki Velidi ile birlikte *Yeni Türkistan* dergisini yayımladı. Kasım 1929'da Mehmed Halid (Bayrı), Ca-

feroğlu Ahmet, İsmail Hikmet (Ertaylan), Ahmet Kutsi (Tecer) ve Sadettin Nüzhet (Ergun) gibi arkadaşlarıyla Halk Bilgisi Derneği'nin yayın organı olarak *Halk Bilgisi Haberleri*'ni çıkarmaya başladı. *Türkiyat Mecmuası*, *Türk Yurdu*, *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi*, *Azerbaycan Yurt Bilgisi*, *Dârülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası* gibi çeşitli dergilerde Türkistanlı, Türkmen, İdiloğlu, Fethulkadir, Abdülkadir Ulu Katayoğlu, A. Başkurt, F. Süleyman, Abdülkadir Cılkıbay, Abdülkadir Süleyman gibi takma adlarla çok sayıda makale yayımladı.

Eserleri. 1. *Tarihte ve Bugün Şamanizm* (Ankara 1954). Bu eserinde İnan, Şamanizm'i titiz bir çalışma sonucu ayrıntılı biçimde ele almış ve bu dinle ilgili pek çok tabir ve terimin açıklamasını yapmıştır. Ayrıca Şamanizm'in müslüman Türkler'deki uzantılarına temas ederek İslâm'la alakası olmayan bâtil inanç, örf, âdet ve geleneklere de açıklık kazandırmıştır. 2. *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercemeleri Üzerinde Bir İnceleme* (Ankara 1961). Eserin giriş bölümünde Türkler'in din anlayışı, İslâmiyet'e kadar tanıdıkları dinler, İslâm'ı tanımaları ve kabul etmeleri hakkında bilgi verildikten sonra "Kur'an-ı Kerim'in Türkçe'ye En Eski Tercemeleri" (s. 9-16) başlığı altında dört Kur'an tercümesi tanıtılmış. "Osmanlı-Oğuz Türkçesi'ne Kur'an-ı Kerim'in Tercemeleri" bölümünde (s. 17-21) bu dönemde yapılan pek çok tercümenin Orta Asya'dan gelen tek bir nüshaya dayandığını ileri sürmüştür. Eserin sonuna satır-arası Kur'an tercümesine örnek olmak üzere otuz bir sayfalık bir metin eklenmiştir. 3. *Hurafeler ve Menşeleri* (Ankara 1962). Eserde eski Türkler'de din, Türkler'in İslâm dünyası ile temasları, Câhiliye döneminden kalma bâtil inanç, örf ve âdetler üzerinde durulmuştur. 4. *Makaleler ve İncelemeler*. Eserin I. cildi (Ankara 1968, 1987) "Türk Kavimleri", "Destanlar", "Folklor", "İnançlar ve Akideler", "Arkeoloji ve Tarih", "Kelime İzahları"; II. cildi (Ankara 1991) "Dil ve Edebiyat", "Destanlar", "Folklor", "İnanç ve Akideler", "Arkeoloji ve Tarih", "Kelime İzahları" ve "Bibliyografya" adını taşıyan bölümlerden meydana gelmektedir. 5. *Manas Destanı* (İstanbul 1972, 1992). Kırgızlar'ın geniş hacimli destanının özet çevirisidir. 6. *Eski Türk Dini Tarihi* (İstanbul 1976). İnan'ın daha önce yayımlanmamış uzun bir makalesiyle bazı dinî makaleleri ve çevirilerini ihtiva eder.

İnan'ın diğer eserleri de şunlardır: *Birinci İlmî Seyahata Dair Rapor* (İstanbul 1930); *Türk Edebiyatı* (İstanbul 1934); *Türkoloji Ders Hülâsaları* (İstanbul 1936); *Güneş Dil Teorisi Üzerine Ders Notları* (İstanbul 1936); *Türkoloji Ansiklopedisi Üzerine Bir Kalem Deneyi* (M. Şakir Ülkütaşır ile birlikte, İstanbul 1938). Müellifin bunlardan başka *Moğolların İçtimai Teşkilâtı -Moğol Göçebe Feodalizmi-* ile (B. Y. Vladimirtsov'dan, Ankara 1944) *Türkistan Sanatkârları Risalesi* (A. Nikolaevič Samoyloviç'ten, İstanbul 1929) adlı çevirileri vardır. *Türkmen Tarihi* (Vasilij V. Barthold'dan) isimli tercümesiyle *Çağatay Edebiyatı*, *Millî Şuurun Kudreti* ve *Hâtıralar* adlı eserleri ise henüz yayımlanmamıştır.

Abdülkadir İnan'ın çeşitli konularda 350'ye yakın makalesi neşredilmiştir. Kitap ve makalelerinin bir listesi Hikmet Tanyu tarafından *Makaleler ve İncelemeler*'in baş tarafına eklenmiştir (s. I, XIX-XXXVII). Hikmet Tanyu, bu listeyi biraz daha genişletip eksiklerini tamamlayarak tekrar yayımlamıştır (VD, sy. 11 [1976], s. 353-362; TKA, XVI/1-2 [1977-1978], s. 45-88). İnan'ın *Eski Türk Dini Tarihi*'ni neşre hazırlayan Tanyu, onun dinler tarihi ve dinî folklorla ilgili eser ve makalelerinin bir listesini de burada vermiştir. Bu listelerde yer almayan daha başka makaleleri de bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Zeki Velidi Toğan, *Bugünkü Türkli Türkistan ve Yakın Tarihi*, İstanbul 1942, s. 377, 448, 472, 485; a.mlf., *Hâtıralar*, İstanbul 1969, tür.yer.; Ruşen Eşref Ünaydın, *Hâtıralar*, Ankara 1943, s. 51; Ahmet Hikmet Müftüoğlu, "Yaşayan Türkçüler 6: Abdülkadir İnan", *Kızıl Elma*, sy. 8 (1947), s. 11; Saadet Çağatay, "Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm", *DTCFD*, XV/1-3 (1957), s. 325-326; a.mlf., "Abdülkadir İnan", *CAJ*, V/2 (1959), s. 151-162; a.mlf., "Abdülkadir İnan (29.XI.1889-1.X.1976)", *TK*, sy. 171 (1977), s. 19-24; "Abdülkadir İnan", *TFA*, sy. 103 (1958), s. 1639-1640; Hikmet Tanyu, "Abdülkadir İnan", *TY*, VI/12 (1967), s. 8-10; a.mlf., "87. Doğum Yıldönümünde Prof. Abdülkadir İnan", *Töre*, sy. 43, Ankara 1974, s. 26-32; a.mlf., "Türk Bilgini Profesör Abdülkadir İnan'ın Hayatı", *VD*, sy. 11 (1976), s. 343-352; a.mlf., "Prof. Abdülkadir İnan'ın Bütün Eserleri", a.e., sy. 11 (1976), s. 353-362; a.mlf., "Prof. Abdülkadir İnan (1889-1976)", *TK*, sy. 169 (1976), s. 10-13; Bahaeddin Ögel, "Profesör Abdülkadir İnan, Türk Kültürü Tetkiklerinin Büyük Öncüsü", a.e., sy. 71 (1968), s. 37-41; Fevziye Abdullah Tansel, "Abdülkadir İnan", *KAM*, VI/1 (1977), s. 24-41; Saide Binark, "Prof. Abdülkadir İnan'ın Hayatı, Hatıraları ve Eserleri I", *TKA*, XVI/1-2 (1978), s. 7-44; "İnan, Abdülkadir", *TA*, XX, 120-121; Naile Binark, "İnan, Abdülkadir", *TDEA*, IV, 384-386.

Abdülkadir
İnan

